Originalni naučni rad
UDK:616.89:343.3/.7-053.6
DOI:10.7251/ZND2601110G

ZLOUPORABA SREDSTAVA OVISNOSTI KAO RIZIČNI ČIMBENIK MALOLJETNIČKE DELINKVENCIJE

***Izv. prof. dr. sc. Dijana Gracin*[31]**
Sveučilište u Zagrebu, Republika Hrvatska

Izv. prof. dr. sc. Danijela Lucić
Filozofski fakultet u Zagrebu, Republika Hrvatska

Boris Gracin, dr. med. psihijatar, subspecijalist
Služba za mentalno zdravlje i prevenciju ovisnosti
Nastavni zavod za javno zdravstvo "Dr. Andrija Štampar", Zagreb, Republika Hrvatska

Sažetak: *Zlouporaba sredstava ovisnosti među mladima predstavlja jedan od najznačajnijih prediktora maloljetničke delinkvencije, a njezina povezanost s mentalnim zdravljem i socijalnim okruženjem zahtijeva sveobuhvatan i interdisciplinaran pristup. Ovisnost o alkoholu, psihoaktivnim tvarima i novim oblicima ponašajnih ovisnosti često se javlja u kontekstu emocionalne nestabilnosti, impulzivnosti, mentalnih poremećaja te disfunkcionalnih obiteljskih i školskih odnosa, što značajno povećava rizik od devijantnog i kriminalnog ponašanja. Maloljetnička delinkvencija ne može se promatrati isključivo kroz prizmu kaznenog prava, ona je posljedica složenih psihosocijalnih i zdravstvenih čimbenika koji zahtijevaju integrirane strategije prevencije i resocijalizacije. Autori u radu analiziraju domaću i međunarodnu znanstvenu i stručnu literaturu, uključujući empirijske studije, statističke podatke nacionalnih institucija i izvještaje organizacija poput WHO-a, EMCDDA-e (EUDA-e) i ESPAD-a. Primijenjena kombinacija kvantitativnih i kvalitativnih metoda omogućuje mjerenje i usporedbu rizičnih čimbenika maloljetničkog kriminaliteta kroz statističke pokazatelje, dok kvalitativna analiza, kroz pregled literature, kaznenopravnih okvira (posebno Zakona o sudovima za mladež) i komparativnih europskih praksi, pruža dublje razumijevanje uzroka, konteksta i mogućih intervencija. Rad jasno identificira ključne rizične čimbenike: zlouporabu psihoaktivnih tvari, nizak obrazovni status, disfunkcionalne obitelji i snažan pritisak vršnjaka, naglašavajući potrebu za multidisciplinarnim individualiziranim i integriranim pristupom prema maloljetnim počiniteljima. Empirijski nalazi potvrđuju snažnu povezanost između rane zlouporabe tvari i razvoja antisocijalnih i devijantnih obrazaca ponašanja. Učinkovita prevencija zahtijeva koordinirane programe koji povezuju obrazovne, zdravstvene, socijalne i pravosudne institucije, kroz edukaciju roditelja i stručnih suradnika te djelovanje multidisciplinarnih timova u zajednici. Sustavan i strateški pristup značajno doprinosi smanjenju recidivizma, očuvanju mentalnog zdravlja mladih i osnaživanju socijalne uključenosti, stvarajući uvjete za uspješnu reintegraciju u društvo.*

Ključne riječi: *ovisnost, mentalno zdravlje, maloljetnička delinkvencija, kazneno pravo, prevencija*

UVOD

Maloljetnička delinkvencija, ovisnost i mentalno zdravlje međusobno su povezani fenomeni čije razumijevanje zahtijeva interdisciplinarni pristup. U suvremenim društvima bilježi se porast rizičnih oblika ponašanja među mladima, posebno zlouporabe alkohola i drugih psihoaktivnih tvari te digitalnih i ponašajnih ovisnosti. Takvi obrasci često prate emocionalna nestabilnost, impulzivnost i poremećaje mentalnog zdravlja, što povećava rizik od delinkventnog ponašanja i sukoba s pravnim normama (Zagorec, 2017; WHO, 2022). Ovisnost, bilo kemijska ili ponašajna, obično je povezana s disfunkcionalnim obiteljskim odnosima, zanemarivanjem, vršnjačkim pritiscima i nedostatkom

[31] Dijana Gracin, e-pošta: gdijana39@gmail.com

socijalne podrške. Mentalno zdravlje mladih predstavlja važan zaštitni čimbenik u prevenciji delikventnog ponašanja, budući da se depresivnost, anksioznost i poremećaji ponašanja često javljaju kao rani prediktori razvoja ovisnosti i kriminalnog ponašanja. (WHO, 2022). Globalno, jedan od sedmero mladih u dobi od 10 do 19 godina pati od mentalnog poremećaja, dok je zlouporaba psihoaktivnih tvari jedan od najčešćih rizičnih obrazaca. Posljedice zanemarivanja mentalnog zdravlja adolescenata protežu se i u odraslu dob, narušavajući tjelesno i psihičko zdravlje te smanjujući mogućnosti za produktivan život (WHO, 2025). Rizična ponašanja poput konzumacije alkohola, duhana, kanabisa ili nasilnog ponašanja često započinju u adolescenciji i povećavaju rizik od ozljeda, lošeg obrazovnog postignuća i uključenosti u kriminalne aktivnosti. Prevalencija alkohola među mladima (15–19 godina) globalno iznosi 22 %, a prevalencija kanabisa među adolescentima 5,5 %, što je više nego među odraslima (WHO, 2025). Nasilno ponašanje spada među vodeće uzroke smrti starijih adolescenata (WHO, 2025). Kaznenopravni okvir u Hrvatskoj (Zakon o sudovima za mladež, NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19) temelji se na odgojnim i resocijalizacijskim mjerama, u skladu s Konvencijom o pravima djeteta (1989) i Pekinškim pravilima (1985), naglašavajući potrebu za psihosocijalnom i zdravstvenom podrškom mladima u sukobu sa zakonom (Zagorec, 2017).

Prevencija ovisnosti i delinkvencije u Hrvatskoj zahtijeva međuresornu suradnju zdravstvenog, socijalnog, obrazovnog i pravosudnog sustava. Integrirani programi koji povezuju škole, centre za socijalnu skrb, obiteljske savjetnike i pravosudne institucije, uz edukaciju roditelja i stručnjaka, ključni su za rano prepoznavanje i intervenciju. Uvođenje multidisciplinarnih timova unutar zajednice, koji uključuju psihijatre, psihologe, socijalne radnike, socijalne pedagoge, pravnike i ostale stručnjake, može značajno smanjiti pojavnost ovisnosti i delinkvencije među mladima. Razumijevanje povezanosti ovisnosti, mentalnog zdravlja i maloljetničke delinkvencije zahtijeva sintezu znanja iz kriminologije, psihijatrije, prava i socijalne politike. Samo integriranim djelovanjem moguće je spriječiti razvoj rizičnih obrazaca i omogućiti mladima uspješnu reintegraciju u društvo.

Metodologija

Metodološki pristup u ovom radu temelji se na kombinaciji kvantitativnih i kvalitativnih istraživačkih metoda, čime se omogućuje cjelovitije razumijevanje povezanosti između zlouporabe sredstava ovisnosti i maloljetničke delinkvencije. Kvantitativni pristup obuhvaća analizu službenih statističkih podataka Državnog zavoda za statistiku (DZS) i Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske (MUP) za razdoblje od 2000. do 2024. godine. Ti podaci uključuju broj prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenih djela, što omogućuje uočavanje dugoročnih trendova, promjena u strukturi delinkventnog ponašanja te usporedbu s europskim pokazateljima. Kvalitativni dio analize temelji se na pregledu i komparativnoj analizi relevantne domaće i međunarodne znanstvene i stručne literature. U analizu su uključeni rezultati istraživanja iz područja kriminologije, psihijatrije, socijalne pedagogije i kaznenog prava, kao i izvještaji međunarodnih organizacija poput Svjetske zdravstvene organizacije (WHO), Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA), odnosno od 2024. godine Agencije Europske unije za droge (EUDA) i Europskog istraživanja o pušenju, pijenju alkohola i uzimanju droga među učenicima (ESPAD) te istraživanjima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) i Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar. Kriteriji analize uključuju: (1) identifikaciju i kategorizaciju glavnih rizičnih čimbenika povezanih s razvojem delinkventnog ponašanja kod mladih, (2) ispitivanje povezanosti između zlouporabe sredstava ovisnosti i počinjenja kaznenih djela, (3) komparativni pregled kaznenopravnih rješenja i modela postupanja prema maloljetnicima u europskom kontekstu, te (4) analizu učinkovitosti preventivnih i resocijalizacijskih programa. Ovakav metodološki pristup omogućuje interdisciplinarni uvid u složenost fenomena ovisnosti i maloljetničke delinkvencije, uz istodobno povezivanje pravnih, psiholoških, socijalnih i zdravstvenih aspekata. Time se osigurava znanstvena utemeljenost zaključaka i stvara podloga za razvoj učinkovitih preventivnih strategija u hrvatskom i europskom kontekstu.

Potrebno je istaknuti da analiza počiva na dostupnim statističkim i sekundarnim podacima, pri čemu mogu postojati razlike u načinu prijavljivanja, kategorizaciji kaznenih djela i evidentiranju zlouporabe tvari, što predstavlja metodološko ograničenje istraživanja.

KAZNENOPRAVNI OKVIR I KOMPARATIVNI PRISTUP MALOLJETNIČKOJ DELINKVENCIJI U EUROPI I HRVATSKOJ

Maloljetničko kazneno pravo predstavlja specifičan segment kaznenopravnog sustava u kojem se uravnotežuju potrebe zaštite društva i prava djeteta. Njegova temeljna svrha nije kažnjavanje, već odgoj, rehabilitacija i resocijalizacija mladih počinitelja kaznenih djela. U europskom kontekstu, unatoč zajedničkom prihvaćanju načela najboljeg interesa djeteta, sustavi maloljetničkog pravosuđa pokazuju značajne razlike u dobnim granicama kaznene odgovornosti, vrstama sankcija i pristupima prevenciji. Hrvatski kaznenopravni okvir, uređen Zakonom o sudovima za mladež, usklađen je s međunarodnim standardima te naglašava važnost odgojnih mjera i individualiziranog pristupa maloljetnim počiniteljima. Razumijevanje ovih normativnih rješenja nužno je za daljnju analizu fenomenologije maloljetničke delinkvencije i čimbenika koji utječu na njezin razvoj, osobito u kontekstu povezanosti ovisnosti i kriminalnog ponašanja mladih. Sve države članice Europske unije uključujući Republiku Hrvatsku, obvezne su osigurati ostvarenje najboljeg interesa djeteta, koji je od primarne važnosti u svakom djelovanju koje utječe na djecu. To je osobito važno u slučajevima kada su djeca, odnosno maloljetnici, uključeni u kaznene sudske postupke (Zagorec, 2017:283). U svim europskim državama prihvaćeno je stajalište da maloljetni počinitelji, nakon što prijeđu određenu dobnu granicu, moraju kazneno odgovarati za svoje ponašanje, no države se razlikuju u načinu reakcije. U većini država prema maloljetnim počiniteljima postupa se bitno drukčije nego prema odraslima – maloljetnike se u pravilu ne kažnjava, već im se izriču mjere pomoći i zaštite radi preodgoja, rehabilitacije i ostvarivanja specijalne prevencije, sukladno međunarodnim dokumentima (Filipović i Vladović, 2012:194; Dünkel, 2009).

U posljednjih trideset godina većina europskih država provela je određene reforme maloljetničkog pravosuđa. Dok su se neke države, poput Engleske i Walesa te Francuske, okrenule neoliberalnom konceptu i zaoštravanju kaznene politike prema maloljetnicima, druge, poput Njemačke i Švicarske, i dalje razvijaju sustave u kojima je kažnjavanje iznimka, a prednost imaju odgojno-obrazovne mjere (Dünkel, 2014). Dobna granica kaznene odgovornosti u Austriji iznosi 14 godina, kao i u većini europskih država (Zagorec, 2017). Njemački Zakon o sudovima za mladež (JGG) razlikuje maloljetnike od 14. do 18. godine i mlađe punoljetnike od 18. do 21. godine. U Engleskoj, gdje je ta granica među najnižima u Europi, kaznena odgovornost počinje s 10 godina (Dünkel i Stando-Kawecka, 2011). Tako nisku granicu kritizirao je i Odbor za prava djeteta UN-a 2007. godine, preporučivši da minimalna dobna granica kaznene odgovornosti bude 12 godina (Zagorec, 2017:295). Skandinavske zemlje – Švedska, Norveška, Finska, Danska i Island – imaju dobnu granicu kaznene odgovornosti između 14 i 15 godina (Pruin, 2011). Uzimajući u obzir navedene razlike, jasno je da među europskim državama postoji niz neujednačenosti u području maloljetničkog kaznenog prava, što otežava oblikovanje jedinstvenog modela maloljetničkog pravosuđa. Kaznenopravni sustav za maloljetne osobe u Republici Hrvatskoj uređen je Zakonom o sudovima za mladež (Narodne novine, br. 111/97, 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19; dalje: ZSMZ) [32]. Maloljetnik je osoba koja je u vrijeme počinjenja djela navršila četrnaest, a nije navršila osamnaest godina života, dok je mlađi punoljetnik osoba koja je u vrijeme počinjenja djela navršila osamnaest, a nije navršila dvadeset i

[32] Sankcije koje se mogu izreći maloljetnicima (čl. 5 do 17. ZSMZ).: Odgojne mjere jesu mjere upozorenja, mjere pojačanog nadzora i zavodske mjere. Mjere upozorenja jesu sudski ukor i posebne obveze, a izriču se kad treba utjecati na maloljetnikovu ličnost i ponašanje. Mjere pojačanog nadzora jesu pojačana briga i nadzor, upućivanje u disciplinski centar te pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi. Izriču se kad za maloljetnikov odgoj i ispravan razvoj treba poduzeti trajnije mjere uz odgovarajući stručni nadzor i pomoć, a nije potrebno maloljetnikovo odvajanje od dotadašnje sredine. Zavodske mjere jesu upućivanje u odgojnu ustanovu, upućivanje u odgojni zavod i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu, a izriču se kad prema maloljetniku treba poduzeti trajnije i intenzivnije odgojne mjere ili mjere liječenja uz njegovo odvajanje od dotadašnje sredine. Maloljetnički zatvor jest kazna lišenja slobode s posebnostima u odnosu na uvjete izricanja, trajanje, svrhu i sadržaj kazne. Pridržaj maloljetničkog zatvora – sud može presudom izreći da je maloljetnik kriv za kazneno djelo i istodobno pridržati izricanje kazne maloljetničkog zatvora kad smatra da se izricanjem krivnje i prijetnjom naknadnog izricanja kazne može počinitelja odvratiti od daljnjih kaznenih djela. U tom slučaju sud maloljetniku uz presudu može izreći odgojnu mjeru pojačanog nadzora, upućivanja u disciplinski centar i jednu ili više posebnih obveza. Sigurnosne mjere primjenjive na maloljetnike jesu: obvezno psihijatrijsko liječenje, obvezno liječenje od ovisnosti, obvezan psihosocijalni tretman, zabrana upravljanja motornim vozilom, zabrana približavanja, zabrana pristupa internetu, zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne maloljetničkog zatvora.

jednu godinu (čl. 2. ZSMZ). Zakon obuhvaća odredbe koje se odnose na maloljetne i mlađe punoljetne počinitelje kaznenih djela u području materijalnog kaznenog prava, kaznenog postupka, izvršenja sankcija i kaznenopravne zaštite djece. Odredbe Kaznenog zakona, Zakona o kaznenom postupku, Zakona o sudovima, Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama te drugih propisa koji uređuju izvršenje kaznenih sankcija primjenjuju se samo ako ZSMZ-om nije drukčije propisano.

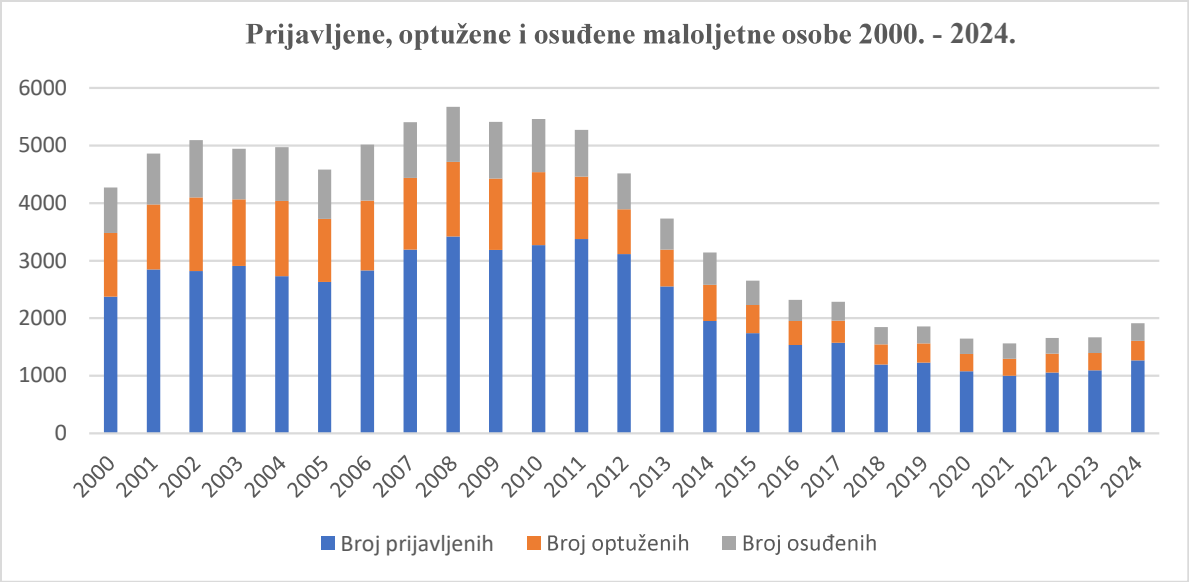
Zakon o sudovima za mladež naglašava važnost preodgoja i resocijalizacije maloljetnih počinitelja kaznenih djela. Svrha odgojnih mjera definirana je kao pružanje zaštite, brige, pomoći i nadzora uz osiguravanje opće i stručne naobrazbe maloljetnika, s ciljem poticanja njihova odgoja, razvoja osobnosti i jačanja osobne odgovornosti kako bi se spriječilo ponovno počinjenje kaznenih djela. Iako je hrvatski kaznenopravni okvir u skladu s međunarodnim standardima, njegova se praktična provedba često suočava s ograničenjima – ponajprije nedostatkom stručnih kadrova, dijagnostičkih timova i dostupnih programa resocijalizacije. Ove poteškoće upućuju na potrebu jačanja institucionalnih kapaciteta i međuresorne suradnje kako bi se zakonska rješenja u potpunosti provela u praksi. Uzimajući u obzir recentne pojave maloljetničke delinkvencije i vršnjačkog nasilja, u znanstvenim i stručnim krugovima, osobito u nevladinom sektoru, ponovno se aktualizira pitanje mogućeg sniženja dobne granice kaznene odgovornosti. U nastavku se prikazuju recentni trendovi maloljetničke delinkvencije u Hrvatskoj koji dodatno osvjetljavaju učinkovitost postojećeg sustava i potrebu za preventivnim mjerama.

REZULTATI ANALIZE TRENDOVA MALOLJETNIČKE DELINKVENCIJE U HRVATSKOJ (2000. – 2024.)

Trendovi - prijavljeni, optuženi i osuđeni maloljetni počinitelji u Hrvatskoj (2000.-2024.)

Godina	Broj prijavljenih	Broj optuženih	Broj osuđenih
2000.	2375	1108	787
2001.	2846	1133	884
2002.	2822	1277	994
2003.	2909	1160	875
2004.	2731	1306	936
2005.	2630	1096	855
2006.	2830	1212	974
2007.	3191	1250	968
2008.	3419	1296	958
2009.	3188	1238	987
2010.	3270	1269	925
2011.	3376	1084	814
2012.	3113	778	626
2013.	2553	637	545
2014.	1952	626	564
2015.	1739	492	420
2016.	1532	422	365
2017.	1575	380	333
2018.	1196	347	302
2019.	1231	331	293
2020.	1079	298	268
2021	1000	297	264
2022	1055	327	274
2023	1096	302	269
2024	1268	337	309

Tablica 1. Prikaz broja prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnika od 2000. do 2024. Izvor DZS. Obrada podataka: autori rada



Grafikon 1. Prikaz broja prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnika od 2000. do 2024. Izvor DZS. Obrada podataka: autori rada

Podaci o maloljetničkom kriminalitetu u Hrvatskoj (vidi Tablicu 1 i Grafikon 1) za razdoblje od 2000. do 2024. godine jasno ocrtavaju dugoročne obrasce. Tijekom prvog desetljeća 21. stoljeća (2000.–2011.) zabilježen je relativno visok broj slučajeva u svim kategorijama, s vrhuncem prijava 2008. godine. Takvo kretanje može upućivati na porast delinkventnog ponašanja mladih ili na intenzivnije evidentiranje kaznenih djela. Nakon 2011. slijedi izražen i trajan pad prijava, optužbi i osuda, s najnižim vrijednostima zabilježenima 2021. godine. Taj trend moguće odražava stvarno smanjenje kriminaliteta, učinkovitije preventivne mjere ili selektivniji pristup pravosudnih tijela.

Omjer osuđenih u odnosu na optužene ostaje stabilno visok, dok udio osuđenih među prijavljenima pokazuje tendenciju pada, što može ukazivati na precizniju selekciju slučajeva i učinkovitije predprocesne mehanizme. U razdoblju od 2022. do 2024. godine uočava se blagi porast u svim skupinama, što se može povezati s društvenim promjenama, metodološkim razlikama u vođenju evidencija ili povećanom primjenom instituta diverzije (UNICEF, 2010; Cajner Mraović, Vuić i Kujundžić, 2018; Gracin, 2023). Ukupno promatrano, dostupni statistički pokazatelji potvrđuju dugoročan pad maloljetničke delinkvencije, uz moguće znakove blagog rasta u najnovijem razdoblju.
S aspekta fenomenologije, policijska statistika pokazuje da su među maloljetnicima najčešće zastupljena imovinska kaznena djela – prvenstveno krađe, teške krađe i oštećenja tuđe stvari – koja čine približno 45–50 % svih prijavljenih slučajeva. Slijede kaznena djela protiv života i tijela, uključujući tjelesne i teške tjelesne ozljede, s udjelom od oko 20–25 %. Treću skupinu čine kaznena djela protiv javnog reda i mira, osobito nasilničko ponašanje, koje se pojavljuje u oko 15–18 % slučajeva (MUP, Statistički pregled, 2025, str. 76–77).

Kretanja u proteklim godinama potvrđuju da imovinski delikti i dalje dominiraju strukturom maloljetničke delinkvencije, dok se prijave nasilničkog ponašanja pokazuju u blagom porastu. Takvi pokazatelji naglašavaju potrebu za sustavnim razvojem preventivnih i edukativnih programa usmjerenih na kontrolu agresivnosti, jačanje socijalnih vještina i poticanje pozitivne socijalizacije mladih počinitelja. Istodobno, oni ukazuju na važnost dubljeg razumijevanja uzroka i obrazaca devijantnog ponašanja u kontekstu razvoja i društvenog okruženja adolescenata, kako bi sustav prevencije i resocijalizacije mogao djelovati ciljano, učinkovito i dugoročno održivo.

DISKUSIJA – UZROCI MALOLJETNIČKOG KRIMINALITETA

Rizični čimbenici i društveni kontekst maloljetničkog kriminaliteta

Maloljetnička delinkvencija predstavlja jedan od najozbiljnijih oblika problematičnog ponašanja mladih osoba, čije se pojavljivanje i razvoj uvjetuju kombinacijom unutarnjih (subjektivno-psiholoških) i vanjskih (društvenih i kulturnih) čimbenika (Derk i Stašević, 2017; Radić, 2017; Martinjak i Odeljan, 2016). Prema pojedinim autorima, antisocijalno ponašanje može se smatrati trajnim obrascem djelovanja pojedinca koji započinje u ranom djetinjstvu i nastavlja se do rane odrasle dobi (Farrington, 2003; Sampson i Laub, 2004). Potrebno je razlikovati uobičajene oblike buntovnog ponašanja, karakteristične za adolescenciju, od onih koji mogu prerasti u ozbiljnije i društveno štetne obrasce s dugoročnim posljedicama. Budući da adolescenciju obilježava intenzivan razvoj osobnosti, razumljivo je da mladi teže istraživanju i isprobavanju različitih životnih iskustava. U najvećem broju slučajeva takva ponašanja ne rezultiraju kriminalnim djelatnostima, ali mogu prerasti u oblike delinkventnog ponašanja. Takva ponašanja, budući da odstupaju od općeprihvaćenih društvenih normi, zajednica najčešće osuđuje. Adolescenti se pritom suočavaju s nizom izazova, među kojima su i nesigurnosti vezane uz vlastitu budućnost, što u pojedinim slučajevima rezultira postupnim „odrastanjem iz delinkvencije“ (Kovčo Vukadin, 2009). Mladi s izraženim antisocijalnim sklonostima često pokazuju nestrpljivost te su skloniji fokusiranju na trenutačno zadovoljstvo, zanemarujući dugoročne posljedice vlastitih postupaka. Tendencija prema autonomiji, koja se razvija tijekom adolescentskog razdoblja, može ujedno objasniti i povećanu sklonost povezivanju s devijantnim vršnjacima (Pardini i sur., 2015). Tradicionalne teorije kriminaliteta usmjerene su na individualne razlike među počiniteljima i na pitanje zašto pojedine skupine mladih čine kaznena djela, dok druge ne (Hawkins i sur., 1998; Huzinga i Jacob-Chien, 1998; Farrington, 2003). One se bave uzrocima i prevencijom kriminaliteta te objašnjavaju mehanizme delinkventnog ponašanja kroz koncepte poput teorije socijalne dezorganizacije, socijalne kontrole i pritiska. Njihova su istraživanja utemeljena na razdoblju adolescencije, kada se najčešće bilježe zakonski prijestupi, pri čemu se, uz utjecaj vršnjaka, ističu i drugi rizični čimbenici koji mogu voditi od delinkvencije prema kriminalitetu.

Suvremene teorije, osobito razvojna kriminologija životnog vijeka, naglašavaju dinamičnost kriminalne karijere i važnost prijelaznih faza između razvojnih razdoblja (Doležal, 2009; Farrington, 2003). Umjesto statičnog pristupa, razvojne teorije promatraju longitudinalne obrasce antisocijalnog ponašanja i utjecaj životnih događaja na njegovu evoluciju. U tom kontekstu, Sampson i Laub (2004) u „age-graded“ teoriji ističu značaj neformalne socijalne kontrole obitelji i škole, kontinuitet antisocijalnih tendencija kroz odraslu dob te promjene u kvaliteti socijalnih veza tijekom životnog ciklusa. Moffitt (1993) razlikuje dvije skupine delinkvenata: kontinuirane, čije ponašanje započinje u djetinjstvu i traje kroz život, te adolescentne, čija je delinkvencija prolazna i povezana s razvojnim fazama adolescencije. Farrington (2003) i Kajser (2019) nadopunjuju ove pristupe integriranom kognitivnom teorijom antisocijalnog potencijala, prema kojoj je sklonost kriminalnom ponašanju rezultat interakcije individualnih i situacijskih čimbenika, najveća u adolescenciji, ali prisutna tijekom cijelog života. Rizični čimbenici razvoja delinkventnog ponašanja svrstavaju se u tri osnovne skupine: individualne, obiteljske i školske te društvene (Ricijaš, 2009). Istraživanja pokazuju da izolirani utjecaj pojedinog čimbenika nije dovoljan za razvoj delinkventnog ponašanja, već da oni djeluju u međusobnoj interakciji.

Empirijski pokazatelji ukazuju na porast maloljetničkog kriminaliteta u tranzicijskim zemljama tijekom 1990-ih, nakon čega slijedi postupni pad (Cajner Mraović i sur., 2014; Enzmann i Podana, 2010; Sijerčić–Čolić, 2012). U Hrvatskoj su stope prijavljenih kaznenih djela maloljetnika uglavnom stabilne od 2000-ih, uz povremene oscilacije ovisno o vrsti djela (Cajner Mraović, Asančaić i Derk, 2015). Međutim, javna percepcija o navodnom rastu nasilja mladih često proizlazi iz medijskog senzacionalizma, a ne iz empirijskih pokazatelja (Cajner Mraović i Samatel, 2000). U prilog tome i rezultati ovog istraživanja prikazani u Tablici 1. Unatoč napretku u teorijskim i empirijskim istraživanjima, u Hrvatskoj se i dalje rijetko primjenjuje multidisciplinarni pristup, a sudovi nedovoljno koriste mogućnost dijagnostičke i timske procjene maloljetnih počinitelja (Dragičević Prtenjača, Radić i Rizvić, 2022).

Ovisnost i delinkventno ponašanje maloljetnika

Zlouporaba sredstava ovisnosti među maloljetnicima jedan je od ključnih prediktora razvoja delinkventnog ponašanja (Petry, 2001). Istraživanja potvrđuju da konzumacija alkohola, droga i drugih psihoaktivnih tvari u adolescenciji često prethodi počinjenju kaznenih djela povezanih s imovinom, nasiljem i narušavanjem javnog reda (Farrington, 2003; Hawkins i sur., 1998). Taj je odnos rezultat međudjelovanja bihevioralnih, psiholoških i socijalnih čimbenika koji potiču impulzivnost i sklonost rizičnom ponašanju. Prema izvješću Europskog centra za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA, 2023), oko 60% maloljetnika u sukobu sa zakonom u Europi ima povijest zlouporabe droga ili alkohola. U posljednjem desetljeću povećana dostupnost droga i tržišno natjecanje kriminalnih skupina pridonose porastu nasilja povezanog s trgovinom drogom. Posebnu zabrinutost izaziva regrutiranje i iskorištavanje maloljetnika u nezakonitim aktivnostima. Kao odgovor, Europska unija kroz EUDA (2024) i Europol razvija nove pokazatelje i alate za praćenje kaznenih djela povezanih s drogama, čime se nastoji unaprijediti učinkovitost strategija suzbijanja nasilja, korupcije i kriminalnog iskorištavanja.

Empirijski podaci u Hrvatskoj potvrđuju povezanost između ovisnosti i delinkventnog ponašanja (Martinjak i Odeljan, 2016). Gracin (2023) ističe da su u 2019. i 2020. godini maloljetnici sudjelovali u približno 20% kaznenih djela povezanih s drogom. Posebno zabrinjava pad dobne granice konzumiranja psihoaktivnih tvari, koji sada obuhvaća i osnovnoškolsko stanovništvo u urbanim i ruralnim sredinama. Takvi trendovi ukazuju na potrebu za ranom prevencijom i međusektorskim pristupom. Zlouporaba tvari povezana je s disfunkcionalnim obiteljskim odnosima i nedostatkom roditeljskog nadzora. Iako većina maloljetnih prijestupnika u Hrvatskoj živi s oba roditelja (oko 65%), česti su emocionalni konflikti i osjećaj nesigurnosti, što pogoduje traženju pripadnosti kroz rizične skupine vršnjaka. Uz to, približno 30% prijavljenih maloljetnika nije završilo osnovno obrazovanje, što potvrđuje povezanost školskog neuspjeha, niskog obrazovanja i devijantnog ponašanja (Gracin, 2023). Odnos između ovisnosti i delinkvencije ima uzajamni karakter – konzumacija tvari povećava vjerojatnost kriminalnog ponašanja, dok uključivanje u delinkventne skupine dodatno potiče konzumaciju. Taj ciklus rizika zahtijeva integrirane intervencije koje uključuju psihosocijalnu podršku, edukaciju o štetnosti droga te jačanje roditeljskih kompetencija.

Podaci Europskog istraživanja o pušenju, pijenju alkohola i uzimanju droga među učenicima (ESPAD, 2024) potvrđuju da su alkohol i kanabis i dalje najrašireniji oblici zlouporabe među maloljetnicima. ESPAD istraživanje iz 2024. godine, provedeno na 113.882 učenika u dobi od 15 do 16 godina u 37 država, pokazalo je da je Hrvatska i dalje iznad prosjeka po konzumaciji sredstava ovisnosti. Kod većine pokazatelja bilježi se lagani pad u odnosu na prethodno provedena ESPAD istraživanja. Primjerice, cigarete je barem jednom u životu probalo 43% hrvatskih učenika, alkohol 87%, a njih 16% probalo je neku drogu. Na društvenim mrežama 71% učenika provelo je dva i više sati dnevno, a u posljednjih godinu dana 18% njih igralo je neku od igara na sreću. U Hrvatskoj 20% mladih svakodnevno konzumira cigarete, isto kao što je to slučaj u Bugarskoj, dok na Islandu to čini svega 0,8% učenika. Što se tiče e-cigareta, 53% učenika barem jednom u životu konzumiralo je e-cigarete, a u posljednjih 30 dana njih 33%, što Hrvatsku svrstava među vodeće države po njihovoj konzumaciji među mladima. Zabrinjavajući je podatak da je 87% učenika pilo alkohol barem jednom u životu, a u posljednjih 30 dana čak njih 56%, dok se njih 44% barem jednom u životu opilo. Rezultati istraživanja ukazuju da rana konzumacija psihoaktivnih tvari u djetinjstvu i ranoj adolescenciji značajno povećava rizik od delikventnog ponašanja, uključujući vandalizam, krađe i nasilje.

Prevencija zlouporabe tvari i s njom povezane delinkvencije zahtijeva sustavne mjere na razini škole, obitelji i lokalne zajednice. Programi bi trebali biti usmjereni na rano prepoznavanje rizičnog ponašanja, poticanje školskog uspjeha i jačanje zaštitnih faktora u obitelji. U hrvatskom kontekstu nužan je interdisciplinarni pristup koji uključuje kaznenopravne, socijalne i zdravstvene intervencije. Ovisnost se pritom ne smije promatrati isključivo kao uzrok kriminaliteta, već i kao njegova posljedica, što nalaže razvoj sveobuhvatnih programa rehabilitacije i resocijalizacije. Spoznaje o uzročnoj povezanosti ovisnosti i delinkventnog ponašanja čine temelj za oblikovanje učinkovitih preventivnih strategija.

Prevencija maloljetničke delinkvencije i ovisnosti

Prevencija maloljetničke delinkvencije i ovisnosti temelji se na integriranom i multidisciplinarnom pristupu koji obuhvaća individualnu, obiteljsku, školsku, zajedničku i pravosudnu razinu intervencije. Primjeri dobre prakse iz Europe potvrđuju učinkovitost takvih strategija. U Njemačkoj se provodi program „Projektschulen“, koji kombinira preventivne radionice, individualno savjetovanje i timsku procjenu učenika, što je rezultiralo smanjenjem maloljetničke delinkvencije za 15–20 % (Dünkel, 2014). Skandinavske zemlje, poput Švedske i Norveške, razvile su lokalne preventivne mreže usmjerene na rano prepoznavanje problema, jačanje socijalne uključenosti mladih, unapređenje mentalnog zdravlja te prepoznavanje digitalnih rizika (Pruin, 2011). U Engleskoj i Walesu „Youth Offending Teams“ izrađuju individualizirane planove resocijalizacije kroz suradnju policije, socijalnih radnika, zdravstvenih stručnjaka i obrazovnih institucija, što se pokazalo učinkovitima u smanjenju recidivizma (Dünkel i Stando-Kawecka, 2011). U Nizozemskoj se program „Vroege Interventie“ temelji na ranoj identifikaciji rizičnih adolescenata te uključuje savjetovanje, terapijske i socijalne aktivnosti usmjerene na prevenciju zlouporabe sredstava ovisnosti. Program je rezultirao smanjenjem konzumacije droga i alkohola za 10–15 % među mladima u riziku (ESPAD, 2024). Finski program „KiVa“, usmjeren na prevenciju vršnjačkog nasilja, primjenjuje edukaciju, senzibilizaciju i podršku žrtvama, čime se smanjuje nasilje i povezano rizično ponašanje (ESPAD, 2024). U Hrvatskoj je provedeno istraživanje o zlouporabi sredstava ovisnosti u općoj populaciji, u okviru projekta koji su zajednički proveli Hrvatski zavod za javno zdravstvo (HZJZ) i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar (HZJZ, Ivo Pilar, 2023)[33].

Na temelju europskih iskustava i nalaza ESPAD-ova izvješća moguće je predložiti okvirnu strategiju prevencije koja uključuje individualnu psihosocijalnu podršku, edukaciju o rizicima, terapijske programe i učenje životnih vještina, s ciljem smanjenja rizičnog ponašanja i ovisnosti te jačanja samokontrole i otpornosti mladih. Edukacija roditelja i obiteljsko savjetovanje doprinose jačanju roditeljskih kompetencija i boljoj komunikaciji, dok školske aktivnosti poput interaktivnih radionica o zlouporabi tvari, mentalnom zdravlju i digitalnim rizicima stvaraju sigurnije i poticajnije školsko okruženje.

Multidisciplinarni timovi u zajednici, koji uključuju policiju, socijalne službe i pravosudne institucije, kao i primjena pravosudnih mjera poput diverzije i odgojnih mjera, omogućuju smanjenje recidivizma i uspješnu reintegraciju mladih. Primjena takvog integriranog pristupa, temeljenog na dokazima i prilagođenog specifičnim potrebama lokalne zajednice, ključna je za učinkovitu prevenciju maloljetničke delinkvencije i ovisnosti uključujući ne samo kemijske oblike ovisnosti, nego i digitalne te ponašajne rizike čime se povećava učinkovitost i dugoročni učinak preventivnih programa.

Ipak, usprkos postojećim preventivnim inicijativama, u hrvatskom kontekstu i dalje nedostaje sustavna evaluacija postojećih programa, standardizacija metodologije te dugoročno praćenje učinaka intervencija. Sustavnije praćenje omogućilo bi bolje usklađivanje nacionalnih mjera s europskim preporukama i primjerima dobre prakse.

ZAKLJUČAK

Zlouporaba sredstava ovisnosti među mladima jedan je od najsloženijih društvenih i kaznenopravnih izazova suvremenoga društva. Provedena analiza potvrđuje višedimenzionalnu i uzajamnu povezanost ovisnosti i maloljetničke delinkvencije, pri čemu ovisnost može biti i uzrok i posljedica devijantnih oblika ponašanja. Riječ je o problemu koji nadilazi individualnu razinu te proizlazi iz složenoga spleta psihosocijalnih, obiteljskih, obrazovnih i društvenih čimbenika. Emocionalna nestabilnost, impulzivnost, vršnjački pritisak te nedostatna podrška u obiteljskom i školskom okruženju stvaraju

[33] Vidjeti više: Stanje u području ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske, Rezultati istraživanja 2023. i analiza trendova uporabe 2011. – 2023. što je bilo i podloga za EMCDDA koji je od 2024. postao Agencija Europske Unije za droge (EUDA).

okolnosti u kojima zlouporaba psihoaktivnih tvari postaje način suočavanja s frustracijama i osjećajem nepripadanja, što može dovesti do sukoba s društvenim normama i kaznenopravnim sustavom. Podaci Državnoga zavoda za statistiku, Ministarstva unutarnjih poslova i istraživanja ESPAD-a upućuju na zabrinjavajući trend ranog eksperimentiranja mladih s alkoholom, kanabisom i elektroničkim cigaretama, unatoč dugoročnom padu ukupne stope maloljetničkoga kriminaliteta u Republici Hrvatskoj. Takvi obrasci ponašanja predstavljaju značajan rizični čimbenik koji nepovoljno utječe i na zdravlje maloljetnika te povećava vjerojatnost razvoja kasnijih antisocijalnih i delinkventnih oblika ponašanja, osobito kada su povezani s niskim obrazovnim postignućima i oslabljenom obiteljskom podrškom. Iskustva pojedinih europskih država, osobito Njemačke, Švedske i Nizozemske, potvrđuju da su integrirani preventivni modeli, koji objedinjuju edukaciju, ranu identifikaciju rizičnih čimbenika, psihosocijalnu potporu i učinkovitu institucionalnu suradnju, najučinkovitiji u suzbijanju ovisnosti i maloljetničke delinkvencije. Posebno se ističe važnost ranih intervencija u školskom i obiteljskom okruženju, koje omogućuju pravodobno djelovanje prije razvoja težih oblika devijantnoga ponašanja. U hrvatskom pravnom okviru Zakon o sudovima za mladež postavlja temelj odgojno usmjerenoga i humanoga pristupa maloljetnicima, no njegova se provedba u praksi suočava s brojnim izazovima. Nedostatna međuresorna suradnja, manjak stručnih kadrova te ograničena dostupnost specijaliziranih psihosocijalnih usluga umanjuju učinkovitost postojećih mjera. Stoga je nužno dodatno osnažiti preventivne mehanizme i unaprijediti sustavnu suradnju između pravosudnih tijela, obrazovnih ustanova, socijalnih službi i zdravstvenoga sustava. Posebnu ulogu pritom imaju multidisciplinarni timovi, koji omogućuju cjelovit i kontinuiran pristup mladima u riziku te pridonose smanjenju recidivizma i uspješnijoj resocijalizaciji. Zaključno, rezultati rada potvrđuju da se problem ovisnosti i maloljetničke delinkvencije ne može promatrati isključivo kroz kaznenopravnu prizmu, već kao složen društveno-zdravstveni fenomen koji zahtijeva integrirani, znanstveno utemeljen i dugoročno održiv pristup. Prevencija, rana detekcija i intervencija te resocijalizacija trebaju činiti temelj suvremenih strategija djelovanja, uz sustavno ulaganje u razvoj emocionalne i digitalne pismenosti, jačanje otpornosti na vršnjački pritisak te promicanje mentalnoga zdravlja. Takav pristup dugoročno doprinosi zaštiti mladih, jačanju socijalne kohezije i sigurnosti zajednice.

LITERATURA

Cajner Mraović, I., Samatel, J.P. (2000). Maloljetnička delikvencija u Hrvatskoj: trend poraća, "amerikanizacije" ili globalizacije? *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 7(2) 505–2540.

Cajner Mraović, I., Kešetović, Ž., & Butorac, K. (2014). Wartime and postwar trends in juvenile crime: the Croatian and the Serbian perspective. *International Scientific Conference Proceedings "Macedonia and the Balkans, a Hundred Years after the World WarI – Security and Euro-Atlantic Integrations", Volume I,* Ohrid, June 3–5, 2014, North Macedonia. 306–318.

Cajner Mraović, I., Asančić, V., & Derk, D. (2015). Juvenile Crime in the 21st Century: A Really Escalating problem or Just a media sensation? The Case of Croatia. *VARTSVOSLOVJE*, *Journal of Criminal Justice and Security*, *17*(2),194–212.

Cajner Mraović, I., Vuić, A., & Kujundžić, J. (2018). Diverzija u kaznenopravnom sustavu za maloljetnike u Hrvatskoj. Nacionalno istraživačko izvješće. Zagreb. HRABRI TELEFON.

Derk, D. & Stašević, I. (2017). Usporedba nekih trendova maloljetničke delinkvencije u Hrvatskoj tijekom rata i nakon rata. *Policija i sigurnost, 26*(2), 168–181.

Doležal, D. (2009.). Kriminalna karijera. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 30(2), 1082–1107.

Dragičević Prtenjača, I. Radić, D. Rizvić (2022) Maloljetničko kazneno *pravo – Quid Accidit? Problemi u primjeni pojedinih prava iz direktive 2016/800/EU u praksi. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*. 29 (2) 377–408.

Dünkel, F. (2009). *Diversion: A Meaningful and Successful Alternative to Punishment in European Juvenile Justice Systems*. U: Junger-Tas, J. i Dünkel, F. (Ur.), Reforming Juvenile Justice . New York: Springer-Verlang,147–165.

Dünkel, F. & Stando-Kawecka, B. (2011). Juvenile imprisonment,: U Dünkel, F. Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ur.), *Juvenile Justice Systems in Europe*, vol. 4., 2 1792–1795.

Dünkel, F. (2014). Juvenile Justice Systems in Europe, Reform developments between justice,welfare and "new punitiveness", *Kriminologijos studijos*, No. 1, 43–45.

Državni zavod za statistiku (2000.-2024.). Godišnja statistička izvješća maloljetnih počinitelja kaznenih djela – izvješća, optužbe i osuđujuće presude od 2000. do 2024. Dostupno na: *https://www.dzs.hr*/ 3.11.2025.

EUDA (2024). Razumijevanje situacije u području droga u Europi 2024. – ključna kretanja (Europsko izvješće o drogama 2024.). Dostupno na*: https://www.euda.europa.eu/publications/european-drug-report/2024/drug-situation-in-europe-up-to-2024_hr* 06.11.2025.

EMCDDA (2023). *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction* (EMCDDA). Dostupno a: https://eurofamnet.eu/agencies/drug-substance-use-prevention/european-monitoring-centre-drugs-and-drug-addiction-emcdda. 3.11.2025.

Enzmann, D., & Podana, Z. (2010). Official crime statistics and survey data: Comparing trends of youth violence between 2000–2006 in cities of Czech Republic, Germany, Poland, Russia, and Slovenia. *European Journal on Criminal Policy and Research*, *6*(3), 191–205. doi.org. 10.1007/s10610-010-9121-z

ESPAD (2024). ESPAD Report 2024. Dostupno na*: https://www.euda.europa.eu/publications/data-factsheets/espad-2024-key-findings_hr* 03.11.2025.

Farrington, D. P. (2003). Developmental and life-course criminology: key theoretical and empirical issues-the 2002 Sutherland award address. *Criminology 41*(2), 221–255. doi.org.10.1111/J.1745-9125-2003.TB00987.X

Filipović, G., Vladović, S. (2012). *Djeca u sukobu sa zakonom - pravosuđe po mjeri djece?"* Zbornik s priopćenja sa stručnih skupova pravobranitelja za djecu "Zaštita prava i interesa djece u sukobu sa zakonom", Zagreb, rujan 2012.

Gracin, D. (2023). *Svrha kažnjavanja i maloljetni počinitelji kaznenih djela u Republici Hrvatskoj*. Zbornik radova, VIII međunarodna naučna konferencija- društvene devijacije "Pravo na zdravlje i obrazovanje - Univerzalna ljudska prava. Banja Luka, 2023. 186–198. doi:10:7251/ZCMZ0123186G

Hawkins, J. D., Herrenkohl, T., Farrington, D. P., Brewer, D., Catalano, R. F., & Harachi, T. W. (1998). A review of predictors of youth violence. In Loeber, R., & Farrington, D.P. (Eds.), *Serious & violent juvenile offenders: Risk factors and successful interventions*. Washington, D.C.: Sage Publications, Inc. 106–146.

Huizinga, D., & Jacob-Chien, C. (1998). The contemporaneous co-occurrence of serious and violent juvenile offending and other problem behaviors. In Loeber, R., & Farrington, D.P. (Eds.), *Serious and violent juvenile offenders: Risk factors and successful interventions* Thousand Oaks, CA: SAGE. 47–67.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo (HZJZ) (2023). *Stanje u području ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske, Rezultati istraživanja 2023. i analiza trendova uporabe 2011. – 2023.* Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar. Dostupno na: *https://www.hzjz.hr/aktualnosti/stanje-u-podrucju-ovisnosti-u-opcoj-populaciji-republike-hrvatske-rezultati-istrazivanja-2023-i-analiza-trendova*/04.11.2025.

Kajser, N. (2019). *Evaluacija primjene pojedinih međunarodnih standarda postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela u Hrvatskoj*. Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji diplomski rad.

Kovčo Vukadin, I. (2009.). Kriminalitet mlađih punoljetnih osoba u Hrvatskoj: Struktura i trendovi. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 16(1), 27–40.

Martinjak, D., i Odeljan, R. (2016.). *Etiološki i fenomenološki čimbenici maloljetničke delinkvencije*. Zagreb. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.(nastavni materijal).

Moffitt, T.E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review, 100*, 674–701.

MUP (2025). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultat rada u 2024. godini, Zagreb, ožujak 2025. dostupno na: *https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2025/statistika%20za%202024%20hrv%20i%20eng/Statisticki_pregled_2024_*web.pdf. 3.11.2025

Pardini, D.A., Waller, R., & Hawes, S. W. (2015). Familial influences on the development of serious conduct problems and delinquency. In Morizot, J., & Kazemian, L. (Eds.), *The development of criminal and antisocial behavior: Theory, research and practical applications*. U.S.: Springer International Publishing AG. 201–220.

Petry, N.M. (2001). Supstance abuse, pathological gambling, and impulsiveness. *Drug and Alcohol Dependence* 63, 29–38.

Pruin, I. (2011). The scope of juvenile justice system in Europe, u Dunkel, F., Grzyawa, J., Horsfield, P., Pruin I. (ur) u Juvenile. Justice System in Europe, vol. 4., 2nd revised edition, Forum Verlag Godes berg., 1561–1568.

Radić, I. (2017). Hrvatski sustav maloljetničkih sankcija: trenutačno stanje i prijedlozi za promjenu. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 24(1), 83–115.

Ricijaš, N. (2009.). *Pripisivanje uzročnosti vlastitog delinkventnog ponašanja mladih*. Doktorska disertacija. Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, Poslijediplomski znanstveni studij iz teorije i metodologije socijalnog rada, Zagreb.

Sampson, R. J., & Laub, J. H. (2004). A general age-graded theory of crime: lessons learned and the future of life-course criminology. *Advances in Criminological Theory, 13,* 1–28.

Sijerčić-Čolić, H. (2012). Juvenile delinquency and juvenile justice in transition. In Šelih, A, Završnik, A. (Eds.), Crime and transition in Central and Eastern Europe, New York: Springer. 229–249.
UNICEF (2010) *Toolkit on Diversion and Alternatives to Detention* , Dostupno na *https:// esourcecentre.savethechildren.net/document/toolkit-diversion-and-alternatives- detention*/07. 11. 2025.
WHO (2022). *World mental health report: Transforming mental health for all*. Dostupno na: *https://www.who.int/publications/i/item/9789240049338*, 03.11.2025.
WHO (2025). *Mental health of adolescents*. Dostupno na *https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health?utm_source=chatgpt.com* 03.11.2025.
Zagorec, M. (2017). Problematika postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. Policija i sigurnost 26(4), 283–301.
Zakon o sudovima za mladež (Narodne novine, br. 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19)

SUBSTANCE ABUSE AS A RISK FACTOR FOR JUVENILE DELINQUENCY

Assoc. Prof. Dr. Dijana Gracin
University of Zagreb, Republic of Croatia

Assoc. Prof. Dr. Danijela Lucić
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Republic of Croatia

Boris Gracin, M.D., Psychiatrist, Subspecialist
Department of Mental Health and Addiction Prevention
Teaching Institute of Public Health "Dr. Andrija Štampar," Zagreb, Republic of Croatia

Abstract: *Substance abuse among youth is one of the most significant predictors of juvenile delinquency, and its connection to mental health and the social environment requires a comprehensive, interdisciplinary response. Addiction to alcohol, psychoactive substances, and emerging behavioral dependencies often arises alongside emotional instability, impulsivity, mental health disorders, and dysfunctional family or school relationships, which substantially increase the risk of deviant and criminal behavior. Juvenile delinquency cannot be interpreted solely through the lens of criminal law; it reflects complex psychosocial and health-related dynamics that demand integrated prevention and resocialization strategies. This research draws upon national and international scientific and professional literature, including empirical studies, statistical data from national institutions, and reports from organizations such as WHO, EMCDDA (EUDA), and ESPAD. The combination of quantitative and qualitative methods enables the measurement and comparison of key risk factors for juvenile criminal behavior, while qualitative insights through literature review, legal frameworks (particularly the Juvenile Courts Act), and comparative European practices illuminate underlying causes, social contexts, and potential interventions. The findings highlight critical risk factors: substance abuse, low educational attainment, dysfunctional family environments, and strong peer influence, underscoring the need for multidisciplinary, individualized, and integrated approaches to juvenile offenders. Evidence indicates a strong link between early substance use and the development of antisocial and deviant behavioral patterns. Effective prevention requires coordinated programs that connect educational, health, social, and judicial institutions, alongside parental and professional training and the active involvement of multidisciplinary community teams. The results demonstrate that a systematic, strategic approach can significantly reduce recidivism, safeguard youth mental health, and enhance social inclusion, thereby creating conditions for successful reintegration into society.*

Keywords: *addiction, mental health, juvenile delinquency, criminal law, prevention.*